

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ

С. О. Бельченко, В. О. Колесник, В. Г. Литвиненко

Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ», м. Горлівка

Серед багатьох процесів, які відбуваються в Україні, до найбільш важливих відносяться регіоналізація, зростання ресурсокористування, вичерпання природних ресурсів, погіршення екологічної ситуації. Сучасний підхід до природокористування базується на парадигмі сталого розвитку і екологічної безпеки, основними цілями яких є забезпечення економічного і соціального розвитку, збереження природного середовища та безпечного середовища життєдіяльності людей.

На території нашої країни водних ресурсів значна кількість, але Україна відноситься до списку найменш забезпечених якісною водою країн. По запасам водних ресурсів в розрахунку на одиницю площі й одного жителя Україна займає останні місця серед країн Європи.

Водні ресурси є національним надбанням будь-якої держави світу. В суспільно-економічних відносинах України водогосподарський комплекс як окремий структурний елемент у своїй соціально необхідній, економічній, водотехнічній і водоохоронній діяльності спирається на поєднання двох практично протилежних сутнісних характеристик води:

- вода є невід'ємною складовою навколишнього природного середовища, основна складова процесів, що забезпечують життєдіяльність та природні цикли відтворення живої матерії;
- вода - це відновлюваний природний ресурс, необхідний для

функціонування всіх галузей національної економіки і забезпечення водо потреб населення.

До основних заходів, спрямованих на вирішення завдань економічного і соціального розвитку України на перспективу, віднесені подальше посилення охорони навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів, які відіграють важливу роль у розвитку і розміщенні продуктивних сил нашої держави. На сучасному рівні розвитку суспільства проблема оптимальної взаємодії галузей економіки, що використовують природні ресурси, набуває першочергового значення. Ступінь вивченості та врахування взаємодії природи і суспільства повинен бути одним з найважливіших критеріїв науково-технічного прогресу в цих галузях.

Проте в цьому контексті особлива роль відводиться комплексному використанню та охороні водних ресурсів і підвищенню продуктивності водоресурсних джерел. Важливість та актуальність цих складових природного базису суспільства підтверджена і закріплена низкою державних законів та актів. Однак досі не знайдено єдиного методологічного підходу до оцінки природного базису суспільства як елемента природного середовища і природного ресурсу в їх взаємозв'язку. Наявність відомчих інтересів і підходів не сприяє їх раціональному використанню та охороні навколишнього середовища, а тому обумовлює необхідність вивчення теоретичних, методологічних та методичних питань економічної оцінки водних джерел як об'єктів природокористування. Взаємозв'язок економіки та екології розглядається з позиції безумовного врахування нормативних природоохоронних і соціальних вимог і обмежень при прийнятті рішень з господарського використання водних джерел та прилеглих до них територій.

Тісний зв'язок проблеми з конкретними господарськими завданнями екологічного змісту обумовили необхідність розгляду комплексу практичних питань, пов'язаних з урахуванням і оцінкою позитивних та негативних природних і економічних чинників у процесі формування та розвитку природно-економічних комплексів на базі водних ресурсів і навколишніх територій, а також із вирішенням окремих екологічних та техніко-економічних завдань перспективного освоєння водних ресурсів.

З економічної точки зору цінність води полягає в тому, що в процесі її використання утворюються доходи. Аналогічно до інших факторів виробництва вода бере участь у створенні продукту, на величину якого значною мірою впливають природні властивості водних джерел. У процесі господарської діяльності людина безпосередньо користується водними ресурсами, впливає на їх якісний і кількісний стан, забруднює і виснажує водні джерела, порушуючи їх екологічну рівновагу. Широкомасштабне використання водних ресурсів на фоні недостатньо вивчених і контрольованих, з точки зору екологічних наслідків, впливів на водні об'єкти призвело до зниження продуктивності водних джерел і водні ресурси вже не можуть повною мірою вважатися відновними. Саме тому за рівнем їх раціонального використання та якістю вод, включаючи і наявність очисних споруд, Україна, за даними ЮНЕСКО, посідає 95 місце серед 122 країн світу.

Економісти-екологи давно намагаються вирішити задачу з багатьма невідомими: як оцінити природні блага в грошовому вираженні. Завдання полягає в тому, щоб створити гнучкий, мобільний господарський механізм, здатний максимально ефективно використати всі ресурси, в тому числі й природні. Активна природоохоронна діяльність вимагає екологізації показників основного виробництва, а не

винайдення нових. Це допоможе рахуватися з екологічними витратами і підпорядкувати діяльність трудових колективів принципам дбайливого ставлення до природи, основне виробництво і природоохоронну діяльність зв'язати в один господарський механізм. Природоохоронну діяльність у багатьох господарствах дуже важко повністю відокремити від функціональних процесів у самій галузі, тому методологічно правильним є визначення економіко-екологічної ефективності функціонування підприємств, окремих його галузей, капітальних вкладень у різні напрями їх інтенсифікації, науково-технічного прогресу в кілька етапів:

1) встановлення і кількісна оцінка екологічних наслідків, втрати природних ресурсів;

2) визначення сукупних витрат на функціонування галузі, реалізацію програми чи заходу, з капіталовкладеннями екологічного призначення і витратами на експлуатацію природоохоронних споруд;

3) виходячи з діючих цін і прийнятих економічних оцінок, розрахунок сумарного ефекту у грошовому виразі і порівняння його з сукупними витратами суспільства із врахуванням економічної (грошової) оцінки безпосередніх втрат природних ресурсів і шкоди, що завдається навколишньому середовищу.

До природоохоронних заходів належать усі види господарської діяльності, спрямовані на зниження і ліквідацію негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище, збереження, поліпшення і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу країни, серед них — будівництво та експлуатація очисних та знезаражувальних споруд і устаткування, розвиток маловідходних і безвідходних технологічних процесів і виробництв, розміщення підприємств та інші.